

KREDIT TILSYNET

The Financial Supervisory Authority of Norway

Den internasjonale finanskrisen, norske finansinstitusjoner og reguleringer

avdelingsdirektør Emil Steffensen

26. august 2009

Agenda

Den internasjonale finanskrisen

Norske finansinstitusjoner

Tilsyn og reguleringer

Nærmere om soliditetsreguleringen

- Kapitaldekningskrav for bankene
- Solvenskrav for forsikringselskapene

Tilstanden i økonomi og markeder - internasjonalt

- Den internasjonale finanskrisen er trolig den alvorligste siden 1930-tallet, og påvirker alle land. Den dypeste resesjon etter WWII
- Negativ vekst i verdensøkonomien i 2009 – minus 1,3%. Enkelte lyspunkter, men fortsatt stor usikkerhet rundt utviklingen i internasjonal økonomi og markeder.
- Nødvendig å bryte negative, gjensidig forsterkende effekter mellom realøkonomi og finanssektor.
- IMF forventer positiv vekst på 1,9% i 2010.
- Selv når krisen er over, forventes en vanskelig overgangsperiode med vekstrater lavere enn tidligere – deleveraging, lavere kredittvekst, fiskal konsolidering, mulig økt sparing.
- Norsk økonomi mindre påvirket av krisen enn mange andre land. Oppgang i boligmarkedene, svakere økning i ledigheten enn fryktet.

Noen årsaker til finanskrisen

- Makroøkonomiske ubalanser i internasjonal økonomi, lave renter og sterk vekst i kreditt og formuesmarkeder
- “Search for yield” , finansielle innovasjoner, leverage og svært lave risikopremier
- Svakheter i regulering, tilsyn og rating. I noen land “oppdaget” man betydning for finansiell stabilitet av store, uregulerte deler av finansmarkedet.
- Svakheter i finansinstitusjonenes risikostyring, insentivstrukturer og governance, svakere kredittpraksis
- Sammenbruddet i subprimemarkedet i USA utløste krisen, og avdekket fundamentale svakheter

Omfattende diagnosearbeid og medisinerings.

“Boom-bust”

- Betydningen av finansiell stabilitet for stabilitet i realøkonomien er klart demonstrert.
- Krisen har i sterk grad opphav i svakheter i selve det finansielle systemet og rammebetingelsene for dette
- Krisen har, som de nordiske og mange tidligere kriser, imidlertid også klare ”boom-bust” kjennetegn
 - en forutgående periode med kraftig og vedvarende kredittvekst kombinert med sterk prisvekst i eiendoms- og verdipapirmarkeder, etterfulgt av en periode med konsolidering og konjunkturedgang.
- Hvordan en kan redusere prosykliske mekanismer i finansmarkedene, er kanskje den største utfordringen for myndigheter og næringen selv.

Ulike stadier i den internasjonale finanskrisen

- Mislighold på subprime boliglån og spredning gjennom verdipapirisering
- Stor usikkerhet om fordeling av risiko og tap, tillitskrise og økende fundingproblemer
- Alvorlig internasjonal likviditetskrise etter Lehman Brothers høsten 2008
- Soliditetsproblemer i flere internasjonale banker
- Virkninger fra finansmarkedene til realøkonomien
 - Svekket utlånsevne og “credit crunch” med realøkonomiske konsekvenser.
- Omfattende myndighetstiltak for å begrense virkningene på realøkonomien: likviditetstiltak, soliditetstiltak, finanspolitikk, pengepolitikk.
- Virkninger fra realøkonomien til finansmarkedene
 - Tap på verdipapirer erstattes gradvis av økende utlånstap

Internasjonale finansinstitusjoners tap

- Finansinstitusjonenes tap er kontinuerlig blitt justert oppover
 - IMF anslo i april 2008 samlede tap på aktiva med adresse USA, var 900 mrd. USD
 - Dette er oppjustert til 1400 i oktober 2008, 2200 i februar 2009 og til astronomiske 2700 mrd USD i april 2009.
 - I tillegg kommer 1200 mrd USD på aktiva med opprinnelse Europa, Japan mv.
 - Av dette er iflg IMF omlag 1000 mrd USD allerede tatt. Bankene antas å måtte ta 2/3 av samlede tap. Resten tas av forsikringsselskaper, pensjonskasser, hedgefond mv.
 - Til nå har bankenes kapitalinnhenting, privat eller statlig kapital, om lag tilsvart tapene.

Norske finansinstitusjoner og finanskrisen

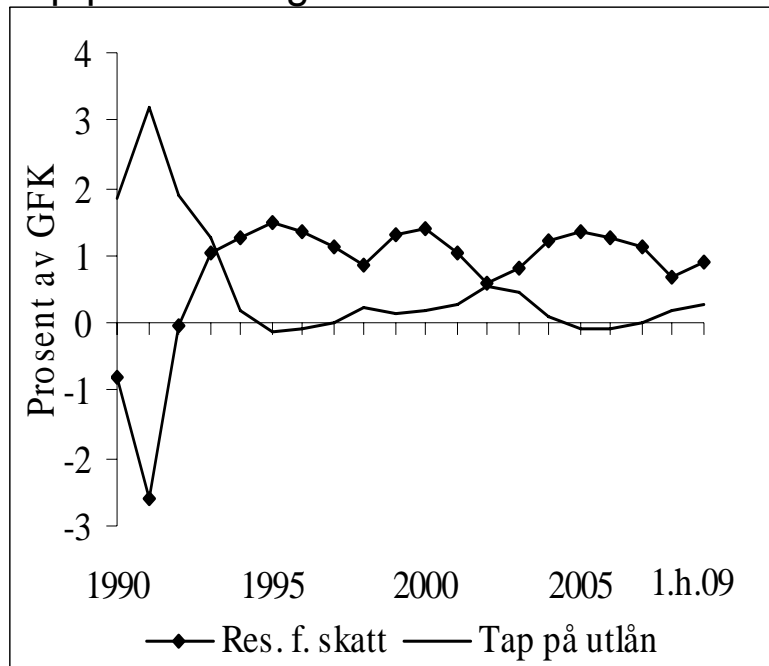
- Norske banker lite eksponert mot subprime og strukturerte kredittprodukter, lite investeringsbankaktiviteter, lav markedsrisikoeksponering.
- Norske kommuner og islandske banker
- Dyrere og vanskeligere tilgjengelig funding som følge av utviklingen i internasjonale penge- og kapitalmarkeder
- Store tap i internasjonale banker og høye nivåer ved rekapitalisering har ført til et høyere krav i markedene til nivå og kvalitet på bankenes kapital.
- Tilbakeslaget i internasjonal og norsk realøkonomi svekker vekst og lønnsomhet i norske banker.
- Forsikringssselskapene rammet av finanskrisen gjennom svak utvikling i aksjemarkedene og lave renter.
- Parallelt med og i etterkant av finanskrisen og økonomisk tilbakeslag skjer det endringer i struktur og rammebetingelser for internasjonal finansnæring.

Norske finansinstitusjoner og finanskrisen

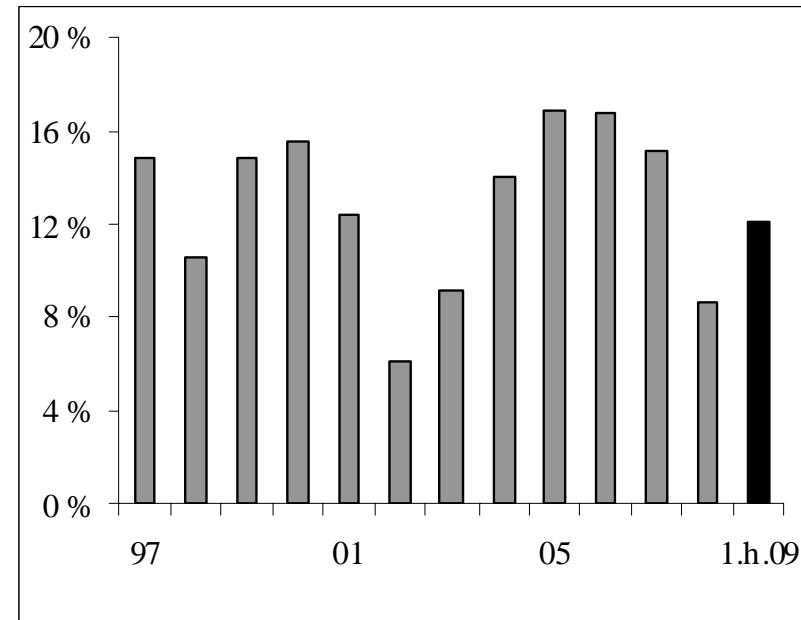
- Norske banker har så langt kommet fra krisen bedre enn banker i de fleste andre land
- Må unngå en tilstramming av kredittilgangen som kan forsterke nedgangen i norsk økonomi og utsette bankene selv for økte tap. Kredittvurderingene må samtidig være forsvarlige
- Bankene har opprettholdt inntjeningen i 1. halvår, til tross for økte tap og lavere nettorente. Også internasjonalt gode bidrag fra inntekter på finansielle instrumenter. Veksten i personmarkedet tilnærmet normal
- Likviditet begrenser ikke utlånsevnen på kort sikt, både som følge av tiltak og klar bedring i penge- og kapitalmarkedene. Må styrke soliditet slik at dette ikke hindrer god dekning av lånebehovene til næringslivet
- Til tross for lyspunkter internasjonalt, er det for tidlig å avblåse virkningene av finanskrisen. Det er bl.a alltid et klart tidsetterslep fra nedgang i økonomien og utlånstap i bankene.

Egenkapitalavkastning og resultat før skatt i norske banker

Tap på utlån og resultat før skatt

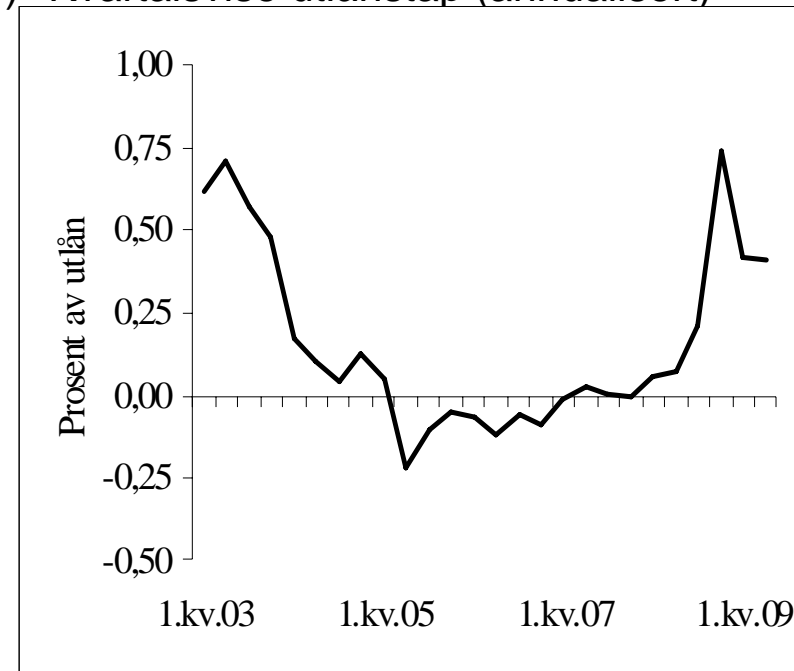
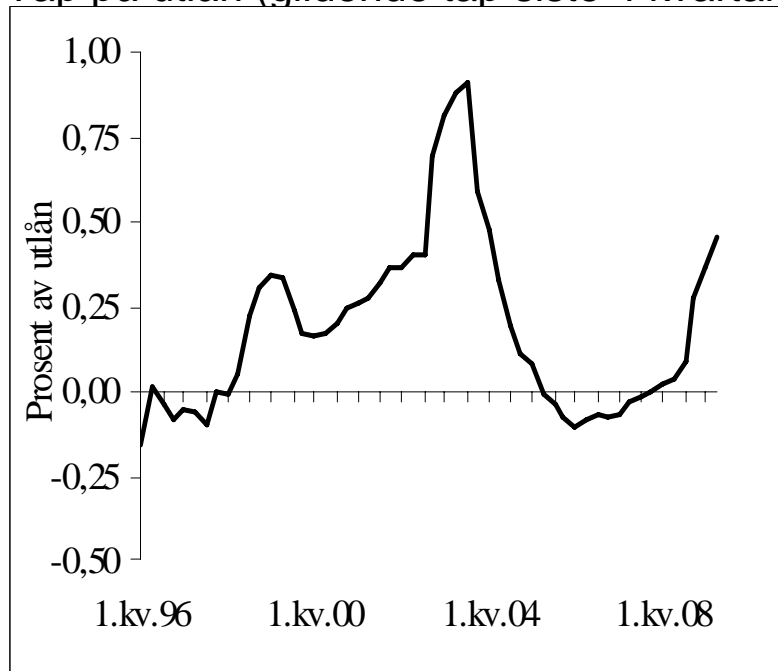

Egenkapitalavkastning

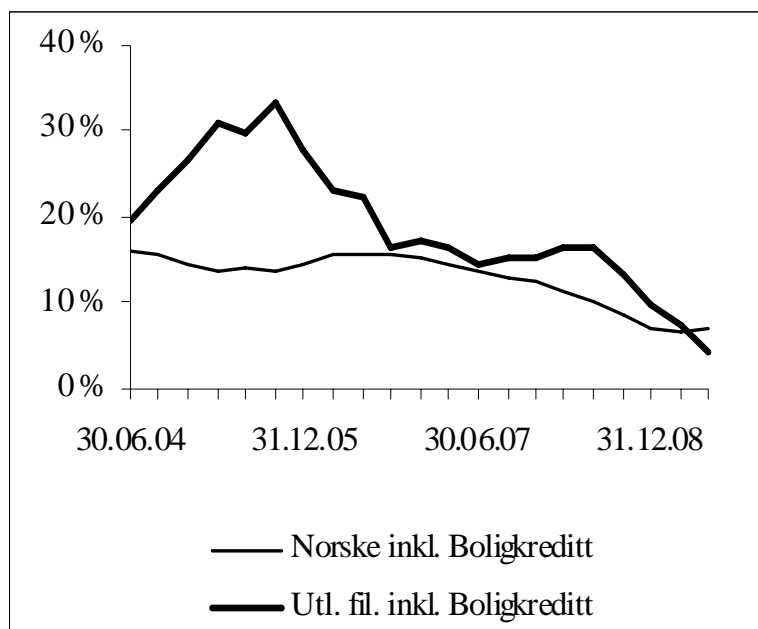
Utlånstap (morbank)

Tap på utlån (glidende tap siste 4 kvartaler) Kvartalsvise utlånstap (annualisert)

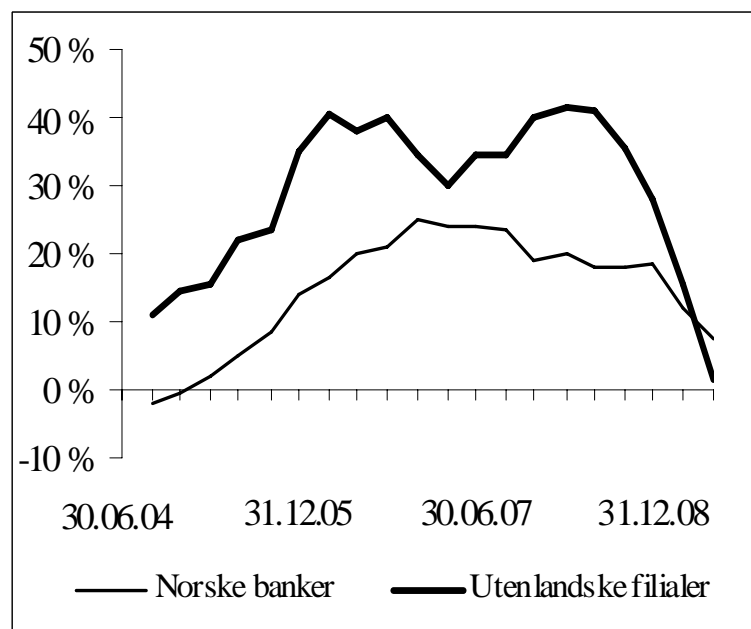

Vekst i utlån fra banker til lønnstakere og private foretak

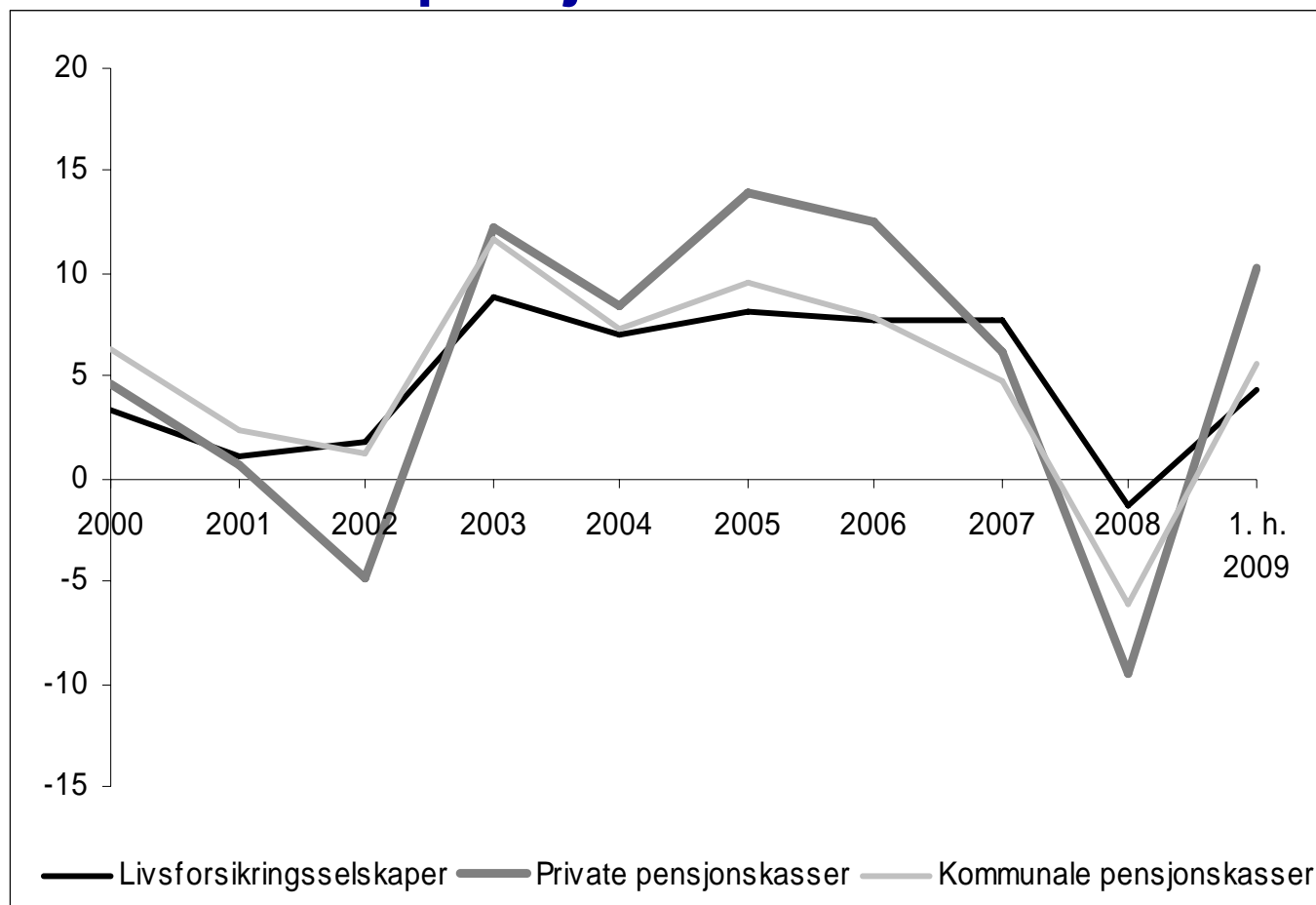
Vekst i utlån til lønnstakere

Vekst i utlån til private foretak

Kapitalavkastning i livsforsikringssselskapene og pensjonskassene

Kredittilsynet og norske bankers soliditet

- Kredittilsynet ba i 2008 ut fra Basel II-reglene mange banker øke sine mål for kapitaldekning og omtrent halvparten av de større bankene om å øke sin faktiske kapital.
- Hvorfor? (individuelle tilbakemeldinger)
 - Sikre tilstrekkelig kapital til å stå i mot perioder med redusert inntjening og økte tap.
 - Banker internasjonalt styrker sin kapitalbase
 - Sikre tilgang til langsiktig funding
 - Kunne opprettholde normal utlånsvirksomhet under nedgangskonjunkturen
 - Kredittilsynets vurdering av enkeltrisikoer og tilhørende kapitalbehov er høyere enn det banken selv har vurdert, herunder
 - Høy konsentrasjonsrisiko (næring, enkeltkunder, region)
 - Overvurdert risikoreduksjon fra diversifikasjon mellom risiki (kreditt, marked, likviditet, mv)
 - Svakheter ved selve kapitalvurderingsprosessen, herunder metoder
- Kredittilsynet benytter også stresstester i dialogen med den enkelte bank – bankenes egne stresstester og Kredittilsynets stresstester. Ikke planer om publisering.

Mulige reformer i regulering og tilsyn

- Regulering og tilsyn klarte ikke å hindre den internasjonale finanskrisen. Reformen for å redusere systemrisiko må balanseres mot effektivitetstap.
- Bedre metoder for overvåkingen av finansiell stabilitet og bedre forståelse for mekanismer for spredning av risiko mellom markeder.
- Det må være et overordnet mål at hele den finansielle sektor skal omfattes av regulering og tilsyn.
- Ratingbyråene bør underlegges regulering og tilsyn. Det må stilles strengere krav til metoder og datagrunnlag, særlig dersom det gis rating for komplekse produkter. Rollekonflikter for ratingbyråene må unngås.

Mulige reformer i regulering og tilsyn (2)

- Basel II-regelverk og korresponderende EU-direktiver må gjennomgås i lys av finanskrisen, herunder for å dempe prosykliske mekanismer i det finansielle systemet.
- Regnskapsreglene må gi et mest mulig riktig bilde av den finansielle status og i minst mulig grad bidra til å forsterke konjunktursvingningene. Regnskapsreglene og kapitaldekningskravene må sees i sammenheng.
- Det er behov for økt internasjonalt samarbeid om tilsyn og regulering, særlig av de store, systemviktige grensekryssende institusjonene.
- Det er viktig å rette større oppmerksomhet mot håndteringen av kriser i finansinstitusjoner som driver grensekryssende virksomhet, særlig gjennom filialer.
- Det vil gjøres vurderinger av finansinstitusjonenes avlønningssystemer (herunder provisjonssystemer) og andre insitamentstrukturer som kan føre til risikotaking som ikke er forenlig med en langsiktig bærekraft.

Reguleringer og tilsynspraksis har begrenset krisevirkningene for norske banker

- I Norge omfatter finansreguleringer, kapitalkrav og finanstilsynet **alle** deler av finansmarkedet. USA har et meget oppsplittet tilsyn.
- Kredittilsynet ble i 1986 første vestlige integrerte tilsyn for finansmarkedet – bank-, forsikrings- og verdipapirtilsyn i samme institusjon.
- Finansinstitusjonene kan ikke lage datterselskap uten at de konsolideres inn i balansen og underlegges kapitalkrav. Det er meldeplikt og tilsyn.
- Strenge krav til verdipapirisering. Bare boliglån med panteverdier opp til 75% kan verdipapiriseres (som obligasjoner med fortrinnsrett).
- Norske banker har styrt unna eksotiske kredittprodukter og er lite rammet av problemene i Lehman, Madoff mv
- Tradisjonelt sterk vekt på stedlig tilsyn strategier og risikostyring, i tillegg til eksponeringer. Makroøkonomisk overvåkning (macroprudential supervision) innført i 1994, og godt samarbeid mellom tilsyn og sentralbank
- Også i Norge bør regelverk og tilsynspraksis evalueres i lys av finanskrisen og internasjonalt arbeid. Finanskriseutvalget er i gang.

Baselkomiteen: Skjerpede kapitalkrav annonsert

- **Pressemelding fra Baselkomiteen av 12. mars 2009**
 - ”.....the level of capital in the banking system needs to be strengthened to raise its resilience to future episodes of economic and financial stress”
- **Tiltak**
 - Kapitalbuffer som kan benyttes i nedgangskonjunktur
 - Styrke kvaliteten på ansvarlig kapital
 - Forbedre risikodekningen
 - Supplerende soliditetsmål (leverage ratio mv.)
 - Minimumskravene til ansvarlig kapital vil revurderes i 2010
 - ”..... the regulatory minimum level of capital will be reviewed in 2010, taking into account the above and other relevant factors to arrive at a total level and quality of capital that is higher than the current Basel II framework”
 - ”It will not increase global minimum capital requirements during this period of economic and financial stress”
- **Pressemelding fra Baselkomiteen 13. juli 2009**
 - ”.....agreed to keep in place the Basel I capital floors beyond the end of 2009”

Fokus på reformer som kan redusere prosykklalitet og gjøre det finansielle systemet mer robust, herunder ideer om å knytte kapitalkrav til motsykliske (makro-)variabler

Endringer i kapitalkrav for banker

- Enkelte forslag er vedtatt som endringer i Capital Requirements Directive (CRD), andre er under bearbeiding og konsultasjon
- Endringene innføres før utgangen av 2010
- Tilsvarende endringer bearbeides som del av Basel II

CRD II er vedtatt

- Strengere krav til kvalitet på ansvarlig kapital, bl.a. for at hybrid kapital skal telle som kjernekapital
- Styrkede bestemmelser om verdipapirisering, bl.a. krav til tilbakeholdelse av risiko hos originator og krav til en form for "due diligence" hos investor
- Innstramming av regler om store engasjementer, bl.a. for interbankeksponering. Felles europeisk rapporteringsformat fra 2012
- Krav til etablering av Supervisory College for tilsyn med bankgrupper etablert i flere land. Tydeliggjøring av ansvarsdeling mellom hjemland og vertsland
- Ytterligere harmonisering av kapitaldekningsrapportering

CRD III – forslag

Direktivforslag som bygger på to gjennomførte konsultasjoner, dekker bl.a.:

- Strengere krav ved bruk av VaR i handelsporteføljen (stresset VaR)
- Strengere krav for re-verdipapirisering
- Krav om at institusjonene skal ha avlønningspolitikk som følger prinsipper for god risikostyring

CRD IV- under konsultasjon til 4. september

- Dynamiske tapsavsetninger
 - Krav til "through-the-cycle expected loss provisions" for kredittengasjementer
 - Til fradrag i inntekt under høykonjunktur og til dekning av tap som kommer under lavkonjunktur
 - Skal ikke telle som ansvarlig kapital
 - Felleseuropeisk metode, men bygge på nasjonale data
 - Formelbaserte - i liten grad skjønnsmessige
- Fjerning av mange nasjonale valg i gjeldende CRD
- Innskjerping av kapitalkravet for godt sikrede boliglån

Supplementary measures – forslag under bearbeiding

- Måltall som kan benyttes som supplement til dagens risikobaserte kapitalkrav for å "limit the excessive unsustainable balance sheet growth"
- Tenkelig at måtallene oppstilles som nye absolutte minstekrav
- Arbeides bl.a. med en "Leverage ratio" målt som høykvalitetskapital over total eksponering

Tidsplan for solvens II

- 22. april 2009 - solvensdirektivet vedtatt
- Høsten 2010 – siste runde med konsekvensberegninger (QIS5)
- April 2011 – gjennomføringstiltak vedtas
- 31. oktober 2012 – regelverket skal være gjennomført i nasjonal lovgivning (forventet ikrafttredelse 1. januar 2013)

Kredittilsynets forberedelser til Solvens II

- Deltagelse i arbeidet i regi av ekspertgruppene under CEIOPS
 - Kredittilsynet deltar i alle grupper og de fleste undergrupper
- Organisering av konsekvensberegningene (Quantitative Impact Studies – QIS)
 - Hittil 4 runder med konsekvensberegninger, QIS5 høsten 2010
 - Utarbeidelse av landrapport med oppsummering av resultatene
 - Tilleggsspesifikasjoner med tolkninger av norsk regelverk
- Etablering av stresstester for norske selskaper basert på beregningsmetodene fra QISene
 - Kvartalsvis rapportering for forsikringsselskapene og de største pensjonskassene
 - Visse forenklinger i metodikken i forhold til QISene

Kredittilsynets forberedelser til Solvens II

- Etablering av risikomoduler for evaluering av risikoeksponering og styring og kontroll for bruk bl.a. ved stedlig tilsyn
 - Kvantitativ og kvalitativ vurdering av risikoeksponering
 - Kvalitativ vurdering av (systemer for) styring og kontroll
- Kartlegging av konsekvensene av det nye direktivet (og gjennomføringstiltakene) for norsk regelverk
 - Vurdering av endringer i lov og forskrift direkte som følge av Solvens II
 - Vurdere eventuelle forslag til endringer i virksomhetsreglene mv.

Hvor langt er selskapene kommet i forberedelsene?

Kapitalnivå:

- Resultatene av QIS4 og innrapporterte stresstester indikerer at det er behov for å styrke soliditeten i livsforsikringsselskapene
 - I QIS4 var gjennomsnittlig dekningsprosent 112, dvs. kun beskjeden overdekning (basert på tall pr. 31.12.2007)
 - Reduserte buffere i 2008 og lavere rentenivå har svekket soliditeten siden utgangen av 2007
- Selskapene oppfyller alle gjeldende soliditetskrav
- I skadeforsikringsselskapene synes det ikke å være et generelt behov for oppkapitalisering
 - I QIS4 var gjennomsnittlig dekningsprosent 219

Hvor langt er selskapene kommet i forberedelsene?

Livsforsikrings-selskapene:

- Mye er gjort for å etablere forsvarlig styring og kontroll i kapitalforvaltningen
- Det gjenstår en del arbeid før styring og kontroll på forsikringsområdet er fullt ut tilfredsstillende. Kredittilsynet observerer mangler knyttet til
 - Strategi og rammesetting
 - Uavhengig overvåkning av risiko
 - IT-systemer
 - Modeller for verdsettelse av forpliktelser
- Det gjenstår noe på beregning av økonomisk kapital på alle risikoområder
- Selskapene har begynt å prioritere arbeidet med disse problemstillingene

Hvor langt er selskapene kommet i forberedelsene?

Skadeforsikringssselskapene:

Er generelt kommet lengre enn livsforsikringssselskapene i utvikling av statistiske modeller

Det kan ennå gjenstå en del arbeid på utvikling av tilfredsstillende systemer for styring og kontroll med vesentlige risikoer.

Kredittilsynet vil gjøre en systematisk kartlegging av hvor langt forsikringssselskapene har kommet i forberedelsene til Solvens II (risikostyring og kapitalnivå)

Avslutning

- Norske økonomi, banker og forsikringselskaper har så langt generelt kommet bedre ut av den internasjonale krisen enn hva tilfellet er i mange andre land
- Klare økte krav til kapital, likviditet og risikostyring i finansinstitusjonene.
- Utfordringene er ikke over, og det er for tidlig å avblåse virkningene finanskrisen
- Overgangsperioden fra krise til mer normale forhold vil uansett bli vanskelig
- Prognosene peker mot fornyet oppgang i internasjonal økonomi i 2010.
- Det kan likevel ikke utelukket at nye forstyrrelser og tap fører til at oppgangen forskyves, rentene holder seg lave og aksjemarkedene igjen faller.